umainak fordítója és magyarázója. Munkássága során behatóan foglakozott – egyéb művei kapcsán is – a Jézus korabeli zsidó vallásossággal, a kopt gnoszticizmussal, a sivatagi atyákkal és a korai katolicizmussal. És ahogy igen hosszú bibliográfiáját olvasom, azt látom, hogy írt a tibeti és egyiptomi halottaskönyvekről, összevetve azokat a katolicizmus vonatkozó írásaival. Éppen ahhoz a típushoz tartozik tehát, amelyikből lehetne akár százszor vagy ezerszer ennyi ezekben az ínséges időkben.

Nagyszerű módon adja közre a különböző atyák – igazából felesleges felsorolni ki mindenkiről van szó, Órigenésztől Új Teológus Simeonig – munkásságát azon ember félreismerhetetlen fogalmazásmódjában, aki nem csak tudja, amit tud, de benne a tudás él, megelevenedve. Nem a filozófusok házi feladatán rágja át magát, akadémikusan kivágva és felcímkézve a tanításokat, hanem igen plasztikusan láttatja mindazt, ami az emberi elgondolásokból egyáltalán láthatóvá tehető. Külön öröm volt elolvasni azt az Epilógust, ami egy előadása írott változata. Ez nem egyebet tűzött ki maga elé – sikerrel –, mint a gnózis jelentésgazdagságának bemutatását, valamiképp hidat verve az egyházatyáktól a mélypszichológia vallásos szempontból megfontolandó vonulatáig.

Nem gondolom, hogy a Tradíció nagy huszadik századi gondolkozói tévedtek volna, amikor a kereszténység még megmaradt lehetőségeit vették számba, és nekünk, akik az ő nyomukban kívánunk járni, hogy a szellemi élet hegycsúcsaihoz érjünk, saját magunknak is számot kell vetnünk a katolikus vallással mint lehetőséggel – amely földi szervezetként az első volt a modern alapítások között, és amely sajátos története okán erőt önthet belénk, ha forrásvidékét járva a régi teológusok műveit hozzávehetjük az egyetemes hagyományhoz. A feladat sem nem egyszerű, sem nem új: életünk lankadatlan gyarapítása, fényének emelése a magunkba szívott tudással a lehetségesig elmenően, amelyhez nélkülözhetetlenek az ilyen könyvek, amíg nem tehetjük meg, hogy a modern világ kapuját becsukjuk a hátunk mögött.

Bevezető az igazi filozófusokhoz – leteszem, és mint hegymászó, elérvén a csúcsot, örvendezve körültekintek. Valóban, olyan bevezető volt, amit nyugodt szívvel tennék hozzá, ha rajtam múlna, a középiskolák egyirányúsított filozófiaanyagához, mint egy titkos, ébresztő adalékot.

Nagyatádi Horváth Tamás

Philippe de Broca
HUHOGÓK
Történelmi kalandfilm, 143 perc (1988)

Elöljáróban szeretnénk leszögezni: kulturális szemléink, könyv-, zene- és filmajánlóink nem kívánnak az „újdonság" iránti kritikátlan rajongás modern babonájának megfelelni. Semmilyen téren nem hiszünk abban, hogy ami újabb, az feltétlenül jobb vagy szebb lenne – korunk progresszív szuggesztióinak értelmében. Inkább Frithjof Schuon szavait tekintjük mérvadónak az esztétika vonatkozásában: *„A szépség kozmikus, pontosabban földi funkciója, hogy az értelmes teremtmény emlékezetében felidézze – platóni értelemben – az archetípusokat, egészen a Végtelen ragyogó Éjének archetípusáig elmenően. Ebből következik, hogy a szépség teljes megismerése megköveteli az erényt, sőt azonos azzal: más szóval, ahogy az objektív szépség vonatkozásában különbséget kell tennünk a külső forma és a közvetített üzenet mélysége között, éppúgy különbséget kell tennünk a szépség érzékelésében is az esztétikai érzés és a lélek ennek megfelelő szépsége, vagyis a különféle erények között. Túl bármiféle »érzékek nyújtotta vigaszon«, a szépség üzenete egyszerre intellektuá-*

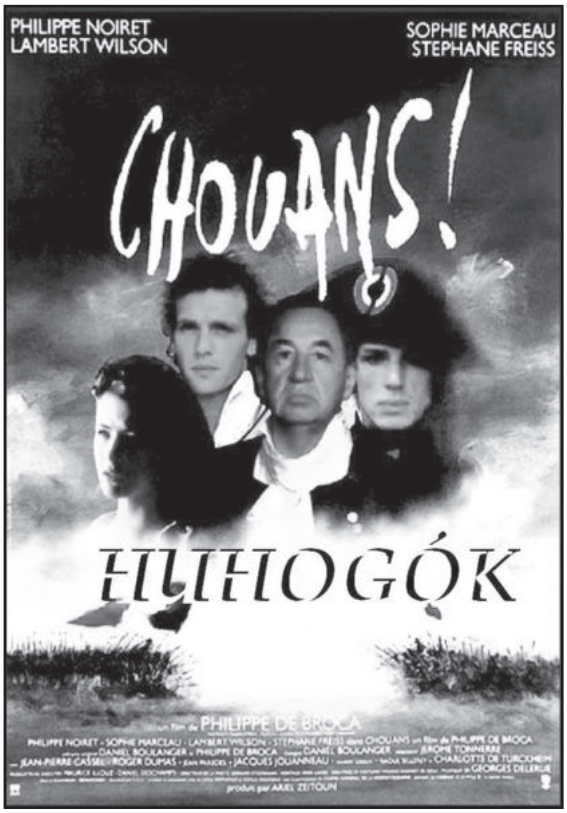
lis és morális: intellektuális, mert az esetlegességek világában a Szubsztancia arculatait tárja fel számunkra, amelyek nélkül legfeljebb csak az absztrakt gondolkozáshoz tudnánk fordulni; és morális, mert emlékeztet minket arra, hogy mit kell szeretnünk, vagyis mivé kell válnunk." Ezt az esztétikai szemléletmódot szakítja ketté – éppen ezért diabolikus – az intellektuális és morális kérdéseket fel sem vető, az idő haladtával bekövetkező „automatikus fejlődés" sugalmazása, holott ezt a legegyszerűbb hétköznapi tapasztalataink is egyöntetűen cáfolják. Elég csak a legkorszerűbb technológiai eljárásokkal készült épületekre, tárgyakra, eszközökre gondolni: esztétikusabb vagy élhetőbb egy vasbeton kockapanel egy tornácos, kertes paraszthánál, nem is beszélve egy kúriáról vagy kastélyról? Valóban szebben szól és időt állóbb egy cd-lemez, mint egy bakelitkorong? Igényesebb kiállítású vagy tartósabb mai könyveink többsége, mint az akár száz évvel ezelőttiek? Ráadásul az iméntiek csupán a fizikai, hordozói sík minőségtelenedésének a jelei, melyek a hordozott tartalmak és a „műélvezők" lelki-szellemi silányulásával szükségszerűen szorosan összefüggenek. Mindezt megvilágítandó hadd idézzem Murányi Tibor gondolatait a zene kapcsán: *„a bevásárlóközpontban, gépkocsiban, utcán áramló hangoknak igazán nincs már közük sem a Teremtés időn kívüli, időfeletti, hangzó csodájához, sem valamely liturgia Örökkévalót dicsőítő dallamaihoz, hiszen sokkal inkább egy lélektelen és élettelen, gépies rendszer zakatolásához hasonlók, miközben megvalósítják a középkori kolostorban folyamatosan zengő zsoltáréneklés torz ellenképét. Nincs művész, aki ilyen »zenét« szerezne vagy adna elő, mivel ezt leginkább gépek gyártják valahol áramkörök segítségével és azon mesterkednek, hogy hasonlóan élettelenné és gépiessé tegyék hallgatóikat. Ez a »zene« mindent eláraszt egy olyan korban, ahol az önkéntelen, hétköznapi éneklés is és a spontán zenélés is jóformán kivesző-ben van, csak azokon a helyeken maradván meg, ahol a hagyományos vallásosság is erőteljesebben él tovább."* Ha tehát nézőpontunkat a „haladó erők" hamis logikája és téveszméi szerint vennénk fel, nem nyúlhatnánk vissza elmúlt korok művészi alkotásaihoz, nem érzékeltethetnénk Csontváry festészetével és látásmódjával a világ időtlen, szellemi szemléletét, Buxtehude vagy Bach darabjaival a zene inspiratív, spirituális törekvéseket elősegítő erejét, a gótikus katedrálisokkal az Ég felé irányuló középkori vallásosság magasztosságát. Mindezekben éppen az a fontos, ami kortalan, időtlen, mert a korlátokon és időn túlira mutat.

Nem sűrűn, de tagadhatatlanul születnek ma is olyan alkotások, melyek a „bort új tömlőbe" elvének jegyében értéket képviselnek, mi ezekkel kívánunk foglalkozni. Bírálatunk mindig a meritokrácia, az érdem- és értékelvűség alapján áll, nem nélkülözve a kellő rugalmasságot sem, ami egy olyan alapvetően modern művészeti ág esetében, mint amilyen például a filmeké, elengedhetetlen is. Ezúttal jelen lapszámunk tematikájához lazán illeszkedvén olyan filmeket ajánlunk, amelyeknek a modern világ válsága során mérföldkőnek tekinthető – korántsem dicsőséges – francia forradalom szolgál hátteréül.

Az első egy 1988-as kosztümös történelmi kalandfilm, az e műfajban is jeleskedő Philippe de Broca rendezésében, mely címét a régi rendet felforgató forradalommal szemben szerveződő ellenállásról, a Huhogók néven ismert királypárti felkelőkről kapta. A felkelés főként Franciaország nyugati megyéiben, Vendée és Bretagne környékén kapott lángra, egyrészt a köztársaság seregeibe való erőszakos sorozások miatt, másrészt vallási okokból, ugyanis e megyékben a papság jó része megtagadta a polgári alkotmányra való eskütételt, a katolikus egyház iránt lojális parasztság pedig

védelmébe vette papjait. Ugyanakkor igyekeztek megnyerni ügyüknek az arisztokrácia régi vágású tagjait is, természetes vezéreikként tekintve a royalista nemesség képviselőire. Filmünk De Kerfadec gróf és családja életén keresztül mutatja be a kor főbb történéseit, eszmei forrongását és átalakulását. A politikai változásokkal rövid ideig rokonszenvező, majd azokból gyorsan kiábránduló, művelt és széles látókörű gróf idejének nagy részében a repülés technikai megvalósításával foglalkozik, eleinte siklórepülőt, majd gőzzel hajtott motoros sárkányrepülőt fejleszt. (Ez látszólag anakronizmus, de rövid kultúrtörténeti kitérőt téve érdemes megemlíteni, hogy egyes leírások szerint a mór feltaláló Abbász Ibn Firnasz már 875-ben a spanyolországi Córdoba körül repült hasonló szerkezettel, illetve valamikor 1000 és 1010 között a Malmesburyben élő, matematikával és asztrológiával foglalkozó szerzetesnek, Eilmernek is sikerült az apátság tetejéről a levegőbe emelkednie s mintegy 200 métert megtennie.) Szép, fiatal felesége a forradalom előtt két évtizeddel gyermekágyban életét veszti, ám újszülött fia életben marad, s együtt cseperedik fel a gróf által örökbe fogadott kislánnyal és egy szintén befogadott kiugrott papnövendékkel. Hármójuk szerelmi háromszöge, a leány ingadozása, illetve a két ifjú érte folytatott küzdelme ad romantikus és allegorikus színezetet a történetnek, egyúttal a két ellentétes személyiségű férfi által képviselt minőségek, típusok bemutatására is érzékletes lehetőséget nyújt, s – néhány jól eltalált jeleneten túl – éppen emiatt érdemes időt szánni a film megtekintésére.

A forradalom előestéjén a forrófejű fiatal grófot, Aurèle-t apja bölcs megfontolásból néhány esztendőre Amerikába küldi, hogy megedződjön, vetélytársát, Tarquint pedig Párizsba, hogy megismerje az ottani klubok és

szalonok világát. Tarquin tér vissza előbb, már a „szabadság, egyenlőség, testvériség" szabadkőműves eszméitől fertőzötten, a köztársaság „komisszárjaként", hogy a frissen vakolt új állam épületének védelmére katonákat toborozzon a környék parasztjaiból. Lelkesültségével, álságos eszméinek hangzatos ígéreteivel a leányt, Céline-t is meggyőzi és maga mellé állítja, ám a nyári munkálatokra készülő parasztság nem szívesen áll a „kékek" seregébe. Egyre több az elégedetlenkedő, a végső szikrát azonban templomuk bezáratása után elüldözött papjuk harcias kiállása és királypárti, köztársaságellenes beszédei lobbantják fel. A „lázadók" természetes uraikat is felkérik, álljanak a rendet visszaállítani szándékozó mozgalom élére. Itt kerül ismét színre az Amerikából visszatérő fiatal gróf, miután nagy megbecsü-

lésnek örvendő, békés természetű apja nem vállalja a vezető szerepet. Eleinte Aurèle sem tekinti szívügyének a nép kérését, őt a vadászat, a szerelem, a nevetés élteti, nála – Nietzsche szavaival szólva – *„az előtérben a teljesség, a hatalom érzete áll, a nagyfeszültség boldogsága, annak a gazdagságnak a tudata, amely ajándékozni és juttatni szeretne: – az előkelő ember is segít a szerencsétlennek, ám nem vagy szinte nem együttérzésből, hanem inkább valami késztetésből, amit a hatalom többlete hoz létre”*. Ellenfele egyre kegyetlenebb terrorját – a társadalmat akár erőszak árán is átalakítani kívánó „felvilágosult”, ám mosolyogni is képtelen zsarnok népbiztos véres küldetéstudatát –, életstílusuk és -felfogásuk kibékíthetetlen ellentétét megtapasztalva azonban rászánja magát a kesztyű felvételére és a Huhogók tábornokának áll. A gerilla harcmodorra kényszerülő felkelők élén hősiesen harcol egy ideig, ám hamarosan belátja, a hanyatlással és a tömegek túlerejével szemben így nem győzhet. A köztársaságiak pártján álló szerelméhez írt leveléből idézve: *„Megtagadom ezt a háborút, amitől eltűnt a nevetésem. Én soha nem kívántam mást, csak a napfényt, a nők mosolyát, a lovaglást, a vadászatot, az úszást a tengerben, a heverészést a fűben; könnyű akartam lenni, mint a szellő, Céline! És egyszerre tábornokká tettek; elfogadtam. Megismertem a véreskezűek hatalmát, gyűlölöm a vérontást! Apámnak igaza volt; mostani győzelmünk ellenére a mi ügyünk reménytelen. A jövő bármilyen lesz is, a te táborodé…”* S noha szavait azóta többszörösen is igazolta a történelem, a monarchia, az arisztokrácia immár az egalitárius nivelláció posványának süllyesztőjébe merült, mi nem feledhetjük, hogy az igazság, a királyság, a nemesség értékei mellett a teljes reménytelenség állapotában is elkötelezetten ki kell tartanunk.

E keretek nem alkalmasak a haladás köntösébe bújtatott romlás kérdését a maga komplexitásában, mindenre kiterjedően tárgyalni, zárjuk hát „kisesszénket” ismét Nietzsche témánkba vágó, ha univerzális rátekintésben nem is, de az adott korra és helyzetre vonatkozóan többé-kevésbé érvényes gondolatával: *„A romlás, mint annak kifejezése, hogy az ösztönökön belül anarchia fenyeget, s hogy az affektusoknak az az alapzata, melyet »életnek« hívnak, megrendült: a romlás, aszerint az életalakzat szerint, amelyen megmutatkozik, valami alapvetően különböző. Ha például egy arisztokrácia, amilyen Franciaországé volt a forradalom kezdetekor, kifinomult undorral veti el magától privilégiumait, s önmagát áldozza fel morális érzései kicsapongásának oltárán, ez romlottság: – ez voltaképp csupán záró felvonása volt annak a századok óta tartó romlásnak, amelynek következtében lépésről lépésre adta le uralmi jogosítványait, s a királyság függvényévé (végül már annak cicomájává és díszévé) aljasította le magát. A jó és egészséges arisztokrácia lényege azonban, hogy nem (akár a királyság, akár a köz) függvényének, hanem annak értelmének és a legmagasabb igazolásának érzi magát – hogy ezért jó lelkiismerettel fogadja el számtalan ember áldozatát, akiket őérette kell tökéletlen emberekké, rabszolgákká, szerszámokká alacsonyítani és züllleszteni. Alapgondolata épp az kell hogy legyen, hogy a társadalomnak nem szabad a társadalomért léteznie, csak mint az az alapzat és váz, amelyen lények kiválogatott fajtája a maga magasabb feladatához, s egyáltalán, egy magasabb fajta léthez felemelkedhetik: ahhoz a napsóvár jávai kúszónövényhez hasonlóan – Sipo Matador a neve –, amely a tölgyfát oly hosszan és oly gyakran öleli karjaival magához, míg végül, magasan fölötte, de rátámaszkodva, a szabad ég alatt bonthatja ki koronáját s hivalkodhat boldogságával.”*

Umenhoffer István